

زبان و ادبیات فارسی در سده های پنجم و ششم و ویژگی های سبکی آن

مفاهیم آموزشی:

حوزه ی گسترش زبان فارسی در قرن های ۵ و ۶

درایران : شرق و شمال
شرقی : ماورالنهر و خراسان
و سیستان
در هندوستان و آسیای
صغیر: نواحی شرقی غربی
بیرون از ایران

عوامل مهم گسترش زبان فارسی در این دوره:

- ۱: گرایش شاهان
در جلب عالمان و ادیبان
به دربار
- ۲: لشکرکشی ها و فتوحات
غزنویان
- ۳: توسعه ی مدارس و
مراکز تعلیم

پدیده ها و رویدادهایی که در این دوره برای زبان فارسی رخ داده است:

۱: چون زبان فارسی از سمت شرق به سمت نواحی مرکزی و غربی ایران گسترش یافت باکلمات و لغات رایج در این مناطق آمیخته می شود.

۲: در این دوره کلمات و ترکیبات عربی کم کم در زبان فارسی نفوذ می کند.

۳: واژه ها و نام ها و لقب های دربار غزنوی و سلجوقی وارد زبان فارسی میشود.

ویژگی های شعر در نیمه ی دوم قرن پنجم:..

۱. شعر همچنان تحت تاثیر سبک دوره ی سامانی و غزنوی است.

۲. گروهی از شاعران در عین تقلید از شاعران پیشین ابتکارات و

نوآوری هایی نیز دارند.

ویژگی های شعر در نیمه ی دوم قرن ششم:

۳. علاقه مندی شاعران همچون انوری به سرودن غزل های لطیف و زیبا

۴. تحول سبک شعر در شمال غرب ایران {آذربایجان}

۵. فراهم شدن مقدمات ظهور {سبک عراقی} در نیمه ی دوم قرن ششم و آغاز قرن هفتم

۶. تنوع در سبک گویندگی در شاخه هایی چون: مدح, هجو, طنز و...

۷. تاثیر پذیری بعضی از شاعران از ادبیات عرب

۸. پرهیز برخی از شاعران از مدح شاهان {ناصر خسرو در آغاز و سنایی پس از او}

۹. روی آوردن بسیاری از شاعران {همچون عطار و مولوی} به تصوف و عرفان به پیروی از سنایی

۱۰. تاثیر حکمت و دانش و اندیشه های دینی بر شعر این دوره و بدبینی شاعران نسبت به دنیا و طرح نابسامانی های اجتماعی

۱. قرن چهارم و اوایل
قرن پنجم: ظهور (تولد)
۲. نیمه ی قرن
پنجم: بلوغ
۳. قرن ششم و اوایل
قرن هفتم: پختگی و کمال

نثر در دوره های مختلف:

۱. نواحی
شرقی: خراسان و
سیستان
۲. شمال
غربی: اذربایجان
۳. جنوب و نواحی
مرکزی: فارس، ا
صفهان و ...

مراکز عمده ی ادبی در نیمه ی دوم قرن ششم:

ویژگی های نثر در سده های پنجم و ششم :

- ۱: رواج تالیف کتاب در موضوعات گوناگون علمی
- ۲: به کمال رسیدن نثر ساده و ورواج نثر مصنوع {دشووار}
- ۳: توجه نویسندگان به فارسی نویسی {برخلاف دوره ی قبل که به عربی نویسی گرایش داشتند}
- ۴: رواج نثر موزون یا آهنگین

دلایل توجه نویسندگان به ساده نویسی در قرن های ۵ و ۶:

۱: گسترش عرفان و تصوف

۲: بهره گیری از دبیران و نویسندگان تربیت

یافته در خراسان و عراق در دولت سلجوقی

نثر فنی :

- ۱: ویژگی اصلی: آوردن آرایه های ادبی فراوان, امثال و اشعار عربی و پارسی و اصطلاحات علمی
- ۲: دوره رواج این نوع نثر: قرن ششم هجری
- ۳: نخستین نمونه: کلیله و دمنه از نصرالله منشی

۱: ویژگی اصلی نثر موزون: به کار گیری سجع های ساده

۲: قدیمی ترین نوع این نثر: اسرار التوحید و بعد از آن کشف الاسرار میبیدی

۳: سرآمد نویسندگان این نوع نثر: خواجه عبدالله انصاری

نثر موزون:

ویژگی های سبکی این دوره :

۱: **قلمرو زبانی:** (۱) از میان رفتن لغات مهجور فارسی نسبت به سبک خراسانی (۲) فراوانی ترکیبات نو (۳) کاهش سادگی و روانی کلام و حرکت به سوی دشواری متون (۴) ورود لغات ترکی و مغولی به زبان فارسی.

۲: **قلمرو ادبی:** (۱) رواج و اوجگیری بیشتر قالب های شعری به ویژه غزل و مثنوی (۲) رواج داستان سرایی و منظومه های داستانی (۳) توجه بیشتر به آرایه های ادبی (۴) به کارگیری ردیف های فعلی و اسمی دشوار در شعر.

۳: **قلمرو فکری:** (۱) ورود اصطلاحات عرفانی (۲) فراوانی و عظمت و اندرز در شعر (۳) فاصله گرفتن غزل از عشق زمینی (۴) رواج هجو و هزل در شعر (۵) رواج حس دینی (۶) رواج مفاخره و شکایت و انتقاد اجتماعی

ویژگی های عمده ی نثر این دوره:

“

- ۱) استفاده از آرایه های ادبی مانند موازنه، مراعات النظیر، تشبیه و...
- ۲) حذف افعال به قرینه
- ۳) کاربرد لغات مهجور عربی و ترکی و مغولی و اصطلاحات علمی و فنی

”

- ۴) رواج نثر داستانی، تمثیلی و عرفانی
- ۵) آوردن مترادف ها و توصیف های فراوان
- ۶) کاربرد آیات و احادیث و اشعار در متن
- ۶) استفاده از ترکیبات دشوار

برخی از آثار منثور این دوره: چهارمقاله ی نظامی عروضی - مقالات حمیدی -
کليلة و دمنه - قابوسنامه - تاریخ بیهقی